

Н.О. Тіхонова,

к.е.н., доц кафедри менеджменту

N.O. Tikhonova,

docent of management department NUFT

А.С. Тіхонова,

аспірант, ас. кафедри менеджменту

A.S. Tikhonova,

assistant of management department NUFT

Національний університет харчових технологій

juzik_n@mail.ru

**ЕКОЛОГІЧНІСТЬ, ЯК СУЧАСНИЙ ПРИНЦИП ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ**

ENVIRONMENT AS A PRINCIPLE OF MODERN FOOD SECURITY

Анотація: Ми знаходимося на переломному етапі існування планети – на етапі боротьби з голодом і недоїданням. Світ стає все менш передбачуваними і більш загрозливим місцем для найбільш вразливих і найбідніших верств населення. Суспільство стає все більш взаємозалежним, ряд складних ризиків, включаючи зміну клімату, деградація навколишнього середовища, зростання чисельності населення, поглиблює проблеми, з якими стикається людство. Хоча питання забезпечення продовольчої безпеки вивчається великою кількістю науковців на різних рівнях і здійснюється все більше заходів по забезпеченню продовольчої безпеки, ще багато питань залишаються не вирішеними.

Ключові слова: продовольча безпека, екологічність.

Гострим питання продовольчої безпеки є виживання у світі із постійними темпами зростання чисельності населення земної кулі та недостатнє забезпечення людства продовольством. Метою дослідження є обґрунтування доцільності введення екологічної складової в систему принципів

продовольчої безпеки.

У зв'язку із неоднозначністю терміну продовольчої безпеки та існуючою різноманітністю підходів до тлумачення даного поняття, існує можливість розгляду продовольчої безпеки на різних соціальних і адміністративних рівнях. Слід зазначити, що сучасні науковці у сфері продовольчої безпеки в своїх дослідженнях найбільше уваги приділяють забезпеченню продовольчої безпеки на мега- та макрорівні. Нас зацікавило питання продовольчої безпеки населення (мікрорівень) та національної продовольча безпека (мезорівень) табл 1.

Таблиця 1

Аспекти забезпечення продовольчої безпеки на різних соціальних та адміністративних рівнях

Рівні	Продовольча безпека	Продовольча безпека населення	Національна продовольча безпека
Мікрорівень	Продовольча безпека населення.	Рівень індивіда.	Забезпечення: фінансової стабільності підприємств, безпечності продукції, високої конкурентоспроможності підприємств. Використання: гнучкої системи ціноутворення, сучасних форм управління, маркування продуктів з ГМО.
Мезорівень	Національна продовольча безпека.	Рівень домогосподарства.	
Макрорівень	Міжрегіональна продовольча безпека.	Рівень міста.	Створення законодавчо-правової бази, розвиток агропромислового комплексу, формування сприятливого інвестиційного клімату, регулювання зовнішньоекономічної діяльності, освоєння новітніх енергозберігаючих технологій, екологізація виробництва.
Мегарівень	Світова продовольча безпека.	Рівень області, регіону, країни.	

Згідно з Законом України «Про продовольчу безпеку України» визначають такі основні принципи формування продовольчої безпеки [1]: забезпечення інтересів України у системі міжнародної продовольчої безпеки в умовах глобалізації та регіональної економічної інтеграції; продовольча незалежність держави; економічна обґрунтованість загальнодержавних потреб, пов'язаних із забезпеченням України продовольством, достатність і стабільність запасів продовольства; своєчасність та адекватність заходів щодо формування продовольчої безпеки реальним і потенційним, внутрішнім і зовнішнім загрозам; фізична та економічна доступність якісних і безпечних харчових продуктів для всіх категорій населення в кількості, необхідній для забезпечення активного і здорового життя.

Існують різні погляди сучасних українських та іноземних науковців на виокремлення тих чи інших принципів забезпечення продовольчої безпеки країни (табл. 2).

Таблиця 2

Принципи забезпечення продовольчої безпеки країни

№	Джерело	Принципи
1	Проект указу Президента України Про основні засади забезпечення продовольчої безпеки України від 07.10.2013	Пріоритетність питань безпечності життя та здоров'я людини; продовольча незалежність держави; формування стабільної системи виробництва безпечних харчових продуктів для населення та мережі їх розподілу; безперебійна наявність харчових продуктів в обсязі, асортименті, відповідної якості та безпечності, необхідних для підтримання звичайної життєдіяльності; пріоритетна підтримка соціально вразливих верств населення шляхом запровадження відповідних програм харчування та соціального захисту; забезпечення захисту інтересів держави у системі світової продовольчої безпеки в умовах глобалізації та міжнародної економічної інтеграції
2	Щекович О.С.	Самозабезпеченність, незалежність, доступність, якість
4	ФАО	Доступність, наявність, утилізація, стабільність

5	Яш Тандон, директор Південного Центру, Міжурядового мозгового центру країн, що розвиваються	Продовольчий суверенітет. Надання пріоритету тим продуктам на експорт, які вироблені дрібними селянськими господарствами. Принцип самостійності та національної відповідальності і контролю над основними ресурсами для виробництва продовольства. Принцип резерву безпечних харчових продуктів. Принцип справедливого і рівного розподілу продовольства серед населення під час надзвичайних ситуацій.
6	О. І. Гойчук	Фізична та економічна доступність усіх громадян держави до якісних та безпечних продуктів харчування в кількості, що необхідна для активного і здорового життя; пріоритетність вітчизняних товаровиробників; достатність та стабільність запасів продовольства; своєчасність та адекватність заходів щодо забезпечення продовольчої безпеки реальним і потенційним, внутрішнім і зовнішнім загрозам; забезпечення інтересів України у системі міжнародної продовольчої безпеки в умовах економічної інтеграції і глобалізації;

Джерело: [складено авторами згідно з 1, 2, 3, 5, 7].

Проаналізувавши основні принципи забезпечення продовольчої безпеки нами було вирішено систематизувати та подати їх у власній інтерпретації (табл. 3). При цьому, окрім загальновідомих принципів, ми вважаємо за доцільне ввести ще одну складову в систему принципів продовольчої безпеки країни – екологічність.

Сьогодні харчові продукти поділяються на декілька великих груп. До такого розподілу призвели об'єктивні обставини, до яких можна віднести еволюцію розвитку техніки та технологій виготовлення харчових продуктів, економічні, демографічні й фізіологічні особливості та потреби у забезпеченні продовольством різних верств населення, якість та обсяги сировинних ресурсів, стан продовольчої безпеки в країні в цілому.

Термін «екологічні продукти» законодавчо не визначений в Україні. Тому сьогодні вживається, як синонім «органічного продукту», бо в країнах ЄС позначенням «біо-» або «еко-», маркують органічні продукти.

Основні принципи забезпечення продовольчої безпеки країни

№	Принцип	Сутність
1	2	3
1	Продовольчий суверенітет (самозабезпечення)	<p>Кожна держава повинна забезпечувати населення базуючись на власному виробництві основних продуктів харчування. Продовольче самозабезпечення передбачає задоволення основної частини потреб у продуктах харчування за рахунок вітчизняного виробництва, яке зумовлює незалежність держави від зовнішніх постачальників в задоволенні потреб населення. Даний принцип передбачає відсутність залежності від імпорту продовольчих товарів. Для запобігання ситуації залежності держава може нарощувати свій економічний потенціал і підвищувати ефективність агропромислового виробництва.</p>
2	Фізична достатність	<p>Під життєво необхідними продовольчими товарами розуміють такі, без яких населення існувати не може, зокрема, які:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) компенсують витрати енергії організму людини в процесі її життєдіяльності; 2) сприяють природному відтворенню і активному довголіттю населення; 3) дають можливість забезпечити фізіологічно гармонійний розвиток дітей; 4) сприяють профілактиці й лікуванню різних захворювань. <p>Фізична достатність продовольства передбачає безперебійне його надходження у місця споживання в обсягах, що відповідають платоспроможному попиту та фізіологічним нормам.</p>
3	Економічна доступність	<p>Доступ до продовольчих ресурсів всіх верств населення за рахунок наявного платоспроможного попиту. Визначальним фактором економічної доступності продовольства є рівень економічного та соціального розвитку суспільства країни. Від нього залежить можливість різних верств населення споживати у необхідному обсязі та асортименті продукти харчування, закупаючи їх за ринковими цінами, виробляючи у власних підсобних господарствах тощо. В Україні відбувається постійне поглиблення диференціації доходів населення, так як різниця між крайніми групами з найнижчими та найвищими рівнями доходів досить істотна.</p>

4	Збалансованість	<p>Збалансоване харчування ґрунтується на тому, що їжа складається з різних харчових речовин: жирів, білків, вуглеводів, вітамінів, жирних кислот, мінеральних солей, мікроелементів тощо. Особливе значення мають незамінні речовини, які в організмі людини не утворюються, а потрапляють у нього з продуктами харчування. До таких речовин належать незамінні амінокислоти (яких налічується близько 10) та жирні кислоти (лінолева, ліноленова, арахідова). До групи незамінних речовин відносять також вітаміни, мінеральні елементи, які підтримують і збалансовують молекулярний склад різних тканин організму людини, компенсуючи їх втрати в процесі життєдіяльності. На основі теорії збалансованого харчування розроблено добові норми вживання окремих речовин.</p>
5	Якість	<p>Тобто забезпечення такої сукупності властивостей продукції, яку обумовлюють її придатність, задовольнити певні потреби відповідно до призначення. Реалізується через досягнення повноцінного рівня харчування населення за рахунок споживання високоякісних продуктів харчування. Не дивно, що англomовному терміну „food safety” - нешкідливість харчових продуктів, відповідає вітчизняне поняття якості і безпеки харчових продуктів. Якість, як економічна категорія є сьогодні одним із основних чинників конкурентоспроможності продукції аграрної сфери, а проблема її підвищення є комплексною, бо включає наукову, технічну, соціальну та економічну сторони.</p>
6	Екологічність	<p>Все повинно бути підпорядковано принципу мінімального навантаження на екологію і максимальної «природності» як самого продукту, так і виробництва харчових продуктів. Сировина має вирощуватися без застосування пестицидів і хімічних добрив, з мінімальною механічною обробкою. При виробництві повинні бути виключені шкідливі викиди. Також екологічність передбачає те, що споживання електро- і теплоенергії зводиться до мінімуму за рахунок заходів з енергозбереження та використання енергозберігаючих технологій. Особливістю вважається переважне споживання заводом енергії води і вітру. Виробництво у відповідності з принципом екологічності на даний момент потребує великого інвестування. Зараз це ніша невеликих фермерських господарств і середніх за розмірами заводів. Але ніша постійно розширюється, оскільки споживачі готові переплачувати за натуральний продукт без хімії і за ідею збереження природи в первозданному вигляді.</p>

Джерело: [складено авторами згідно з 3,4].

Класифікацію типів сучасних харчових продуктів, запропоновану авторами, подано на рис. 1.

На думку авторів, екопродукція (ЕП) – це продукція, що не містить генетично модифікованих організмів (чи інгредієнтів, що були отримані із їх застосуванням), відповідає екологічному законодавству та при виробництві, якої використовується екологічно чиста сировина, інгредієнти та технологічний процес. За складом та способом виготовлення екологічні продукти можна поділити на: продукти оздоровчого харчування та функціональні.

Рис. 1. Класифікація сучасних харчових продуктів за типами.

Висновки: Включення екологічного аспекту до системи принципів забезпечення продовольчої безпеки в країні є актуальним питанням сьогодення. Даний аспект характеризує здатність держави до ефективного використання природних ресурсів як у виробництві, так і у споживанні, зі збереженням екологічної рівноваги, що дозволяє забезпечити своїм громадянам споживання

екологічно чистих продуктів харчування і води та сприяє покращенню здоров'я людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України Про продовольчу безпеку України [Електронний ресурс: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/JF6GI01A.html]
2. Проект указу Президента України Про основні засади забезпечення продовольчої безпеки України від 07.10.2013
3. Гойчук О.І. Продовольча безпека: монографія / Гойчук О.І. – Житомир: Полісся, 2004. – 348 с.
4. Мельник Л. М. Деякі аспекти продовольчої безпеки / Л. М. Мельник. - К. : Оріяни, 2005. - 12 с.
5. ФАО [Електронний ресурс: http://www.fao.org/index_en.htm]
6. ВООЗ [Електронний ресурс: <http://www.who.int/en/>]
7. Електронний ресурс: <http://www.pambazuka.org/en/category/features/48881>

***Анотация:** Мы находимся на переломном этапе - этапе борьбы с голодом и недоеданием. Мир становится все менее предсказуемым и более угрожающим местом для беднейших и наиболее уязвимых верств населения. Когда мы становимся более взаимосвязанным, ряд сложных рисков, включая изменение климата, деградация окружающей среды, рост численности населения, конфликты, усугубляют проблемы, с которыми сталкивается наше общество. Хотя вопрос обеспечения продовольственной безопасности изучается многими исследователями на различных уровнях и многое делается для обеспечения продовольственной безопасности, еще есть ряд вопросов, которые необходимо решить.*

Ключевые слова: продовольственная безопасность, экологичность.

***Annotation:** We are at a tipping point in the fight against hunger and malnutrition. The world is becoming a less predictable and more threatening place for the poorest and most vulnerable. As we grow more interconnected, a range of complex risks,*

including climate change, environmental degradation, population growth, conflict, and food and fuel price volatility, are exacerbating the challenges faced by vulnerable

communities. Although this question is studied by many researchers at different levels and a lot is doing for ensuring food security, still there are a lot of questions, which need to be solved.

Key words: food security, environmental aspect.

Надійшла до редколегії 07.11.2013